

Шумчук Богдан Олександрович,
*викладач кафедри
філософії, теології та історії церкви
Приватного вищого навчального закладу
«Український гуманітарний інститут»
orcid.org/0009-0001-5344-8752
bogdanshumchuk@gmail.com*

СПІВВІДНОШЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ШЛЮБУ ТА ЛЮБОВІ У ПРАЦЯХ ФІЛОСОФІВ У ПЕРІОД ВІД СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ДО МОДЕРНІЗМУ

У статті розглянуто питання присутності любові у шлюбі та навпаки шлюб, котрий присутній у любові, з погляду відомих філософів різного часу, важливість присутності одного в іншому та навпаки нівелювання одного з двох. Виокремлено та розглянуто можливості шлюбу без любові та його переваги, любові без шлюбу (плюси та мінуси) та шлюб з любов'ю та наслідки цих варіацій. Основними джерелами нашого дослідження були праці таких філософів, як Аврелій Августин, Мішель Екем де Монтень, Ральф Вольдо Емерсон, Фрідріх Енгельс, Френсіс Бекон, Дітріх Бонхоффер, Фрідріх Шлегель, Ніколя де Шемфор, Жан де Лабруйєр, Георг Вільям Фрідріх Гегель тощо. Також показано різницю між часовими періодами у погляді на два поняття. У часи Середньовіччя, коли основний тон у сімейних стосунках задавала церква, погляд на любов і шлюб був орієнтований на доктринальний аспект, де любов витіснялася очікуваннями від шлюбу та його корисністю для суспільства. У подальшому з виходом з темного середньовіччя відбулась і трансформація бачення шлюбу та любові у суспільстві. З появою лицарської любові та романтизму шлюб відходить на другий план, а любов підіймається на новий рівень важливості. З підходом до Модернізму зустрічаються комбінації поглядів. Розглядається корись від шлюбу як соціального складника, невідокремленого від почуття любові. Погляди дослідників можна поділити на три категорії. Перша категорія надає перевагу любові, яка не зв'язана обов'язками шлюбу, інша окреслює позитивний вплив шлюбу без прив'язаності до любові, котрий виявляється як в діловому (матеріальному) аспекті, так і в соціальному. Третя категорія описує обидва аспекти, коли любов присутня у шлюбі, а шлюб призначений для любові.

Ключові слова: шлюб, любов, Августин, Френсіс Бекон, Бонхоффер, Емерсон, Монтень, кохання.

Shumchuk Bogdan,
*Lecturer at the Department of
Philosophy, Theology and Church History
Ukrainian Institute of Arts and Sciences
orcid.org/0009-0001-5344-8752
bogdanshumchuk@gmail.com*

THE RELATIONSHIP OF THE CONCEPTS OF MARRIAGE AND LOVE IN THE WORKS OF PHILOSOPHERS IN THE MIDDLE AGES TO MODERNISM

The article examines the issues of the presence of love in marriage and vice versa, marriage present in love from the point of view of famous philosophers of different times, the importance of the presence of one in the other and, conversely, the leveling of one of the two. The possibilities of marriage without love, and its advantages, love without marriage – pluses and minuses and marriage with love and the consequences of these variations are highlighted and considered. The main sources were the works of such philosophers as Aurelius Augustine, Michel Eyquem de Montaigne, Ralph Waldo Emerson, Friedrich Engels, Francis Bacon, Dietrich Bonhoeffer, Friedrich Schlegel, Nicolas de Chemfort, Jean de Labruyère, Georg William Friedrich. For the most part, researchers can be divided into the three categories that have been mentioned. During the Middle Ages, when the fundamental tone in family relationships was set by the church, the view of love, marriage was focused on the doctrinal aspect, where the place of love was not given much importance, but rather the expectations of marriage and its usefulness for society. Subsequently, with the emergence from the dark Middle Ages, there was a transformation in the vision of marriage

and love in society. With the advent of chivalric love and romanticism, marriage fades into the background, and love rises to a new level of importance. With the approach to modernism there are compositions of views. Self-interest from marriage is considered as a social component, but not separate from the feeling of love. The first category prefers love that is not tied to the responsibilities of marriage, the other outlines the positive impact of marriage, without attachment to love, manifested both in the business-material aspect and in the socially building one. And the third category prefers one and the other aspect, when love is present in marriage and marriage is meant for love.

Key words: marriage, love, Augustine, Francis Bacon, Bonhoeffer, Emerson, Montaigne.

Актуальність теми дослідження. Питання шлюбу постає кожного дня у суспільстві. Шлюб як складова одиниця соціуму відіграє чи не вирішальну роль у формуванні культури, здоров'я нації та блага кожного зокрема. На сьогодні ми можемо спостерігати різні варіації шлюбів. Їхня багатогранність вражає, а інколи і шокує. Однак цікавою у контексті шлюбу є любов, котра залишається найбільш оспіваним почуттям, високим та приємним. Це почуття є причиною великих звершень і таких же великих злочинів. Поєднання шлюбу та любові викликає дискусію, котра сьогодні є актуальною. Полягає вона у необхідності законного шлюбу, аби можна було любити. На сьогодні популяризується ідея позашлюбних відносин у любові. До того ж ті, хто утворили шлюб, можуть назвати його вбивцею любові. Щоб дати відповідь на питання «Шлюб та любов – разом чи окремо?», ми розглянемо ці поняття, висвітлюючи думку відомих діячів та філософів.

Основні результати дослідження. Шлюб постає перед суспільством як договір, таїнство та соціальна складова частина суспільства. Любов має різні прояви – романтичний, еротичний, принципівий, прив'язаність. Є особливості у кожному пункті та підтримка чи протиріччя до того чи іншого моменту. Аврелій Августин зводить питання шлюбу до однієї цілі – дітонародження. Він говорить: «Хвороблива пристрасть пожадання в шлюбі притаманна не любові, а необхідності» (Августин, 1999). Ця пристрасть, котра присутня в людині, спрямована на необхідність продовження роду. Не слід називати добром пристрасть. Августин наводить приклад: «Якби хтось зі скаліченою ногою дійшов до мети, чогось хорошого (блага), то досягнення мети не могло б вважатися злом через каліцтво, а кульгавість не може бути оголошеним благом через наслідок доброті досягнення мети. Так само ми не повинні осуджувати шлюб через гріх похоті, а ні прославляти хтивість через благу природу шлюбу» (Августин, 1999).

Навіть багатоженство можна виправдати тим, що воно дає потомство (Августин, 1999). Любов як таку Августин взагалі не згадує, а відводить її на задній план. Ціль шлюбу – діти, і не важливо, скільки в тебе дружин і які почуття. Якщо ти виконуєш «місію», то ти твориш благо. І якщо в тебе буде дві дружини, то це добре, бо народжуються діти. Дружина не може мати двох чоловіків, адже вона все одно не народить вдвічі більше, а чоловік може, бо від нього одного можуть завагітніти дві жінки (Августин, 1999).

Мішель Екем де Монтень продовжує і підтримує думку Аврелія Августина: «Що б не говорили, одружуються не для себе, одружуються ні трохи не менше, якщо не більше, заради потомства, заради сім'ї» (Монтень, 2005). Слова «одружуються не для себе» повністю вказують на те, що егоїстична любов у шлюбі відсутня, а шлюб існує без любові: «Вдалий шлюб, якщо він взагалі існує, відкидає любов і все, що нею супроводжується» (Монтень, 2005). Наступні слова підкреслюють, що має на увазі під любов'ю Монтень: «Він намагається відшкодувати її дружбою» (Монтень, 2005). Тобто для Монтеня чоловік і жінка – це друзі, та хіба це означає, що дружня любов перестає бути подружньою любов'ю? Монтень не був прихильником любові еротичної, яка спрямована на хіть і тілесне вдоволення. «Жодна жінка, яка живе в мирі з чоловіком, не хотіла б проміняти свою роль на роль коханки» (Монтень, 2005).

Саме через те, що в шлюбі відсутня любов, Монтень говорив: «Пребагато насолоди – жити без ярма на шії» (Монтень, 2005, с. 158). Одружуємось тільки через народження дітей та вплив суспільства, котре говорить, що одружитись потрібно. Свою свободу потрібно ревню оберігати. На завершення своєї думки Монтень заявляє: «Свого часу я спостерігав, як навіть серед високопосадовців люди безсоромно приходили до шлюбу як до ліків від любові... Цілі

любові і шлюбу є різними. Шлюб базується на корисності, почесності, достоїнності, стійкості. Любов базується виключно на одній насолоді» (Монтень, 2005). Ці поняття виключають одне одного, тому вони не можуть співіснувати. Любов у шлюбі виключає шлюб, а шлюб виключає любов.

Шлюб – це послух наслідкам гріха, пристосування до родової необхідності. Шлюб – це прийняття неминучості народження сексуального акту, пристосування до витікаючих з нього необхідностей. Сім'я – це народження не з любові, не з власного вибору чи ініціативи, а з необхідності. У цій необхідності потрібно жити.

Монтень відкриває й іншу причину шлюбу, яка досі займає своє місце серед утворення шлюбів: «Від корисності і вигідності нашого шлюбу буде залежати добробут наших нащадків ще довго після того, як нас не стане» (Монтень, 2005). Ніби перекликаючись з Платоном про увіковічнення себе у своїх дітях, Монтень продовжує говорити про забезпечення свого майбутнього, забезпечення свого добробуту у добробуті своїх нащадків.

Та хіба для вигідності шлюбу потрібно зважати на любов? Шлюб вигідний для нащадків не через те, що чоловік любить свою дружину, а дружина любить свого чоловіка. У цьому питанні зовсім інші категорії. І тут можна сказати, що від таїнства шлюбу і чуттєвої любові ми спускаємося до буденного матеріалізму: «Як же це далеко від духовного зговору» (Монтень, 2005).

Фрідріх Енгельс розширив цю ідею. У своїй роботі «Походження сім'ї, приватної власності і держави» він говорить: «У всіх історично активних, тобто панівних класів, укладання шлюбу було тим, чим воно було з часів парного шлюбу, – угодою, яку влаштовують батьки. І вперше любов як щось більше включно зі ставним потягом серед панівних класів з'явилася в часи лицарства. Аж ніяк це не була шлюбна любов, радше навпаки» (Енгельс, 1884). Ми звернемо увагу на думку автора про лицарську любов і далі, та у цій фразі Енгельс зазначає, що шлюб у всі часи був угодою, яку влаштовували батьки.

Яким чином ця угода збігалася з інтересами самих молодих, важко сказати напевно, але точно вона не залежала від любовних питань.

Якщо і можна було обирати хоч якимось чином, то зазвичай такий вибір був тільки зі свого класового прошарку. У будь-якому разі шлюб був з розрахунку.

«Для лицаря або барона, як і для правлячого князя, одруження – це політичний акт, спосіб для посилення своєї сили та влади» (Енгельс, 1884). Щоб розширити територію володіння, для отримання більшого майна, авторитету одружувались не більше ніж з розрахунку. У шлюбі працювала радше математика, ніж будь-який творчий предмет. Навіть зі шкільних підручників відомі випадки одруження королів, імператорів з дочками правителів сусідніх держав або тих правителів, підтримку яких вони бажали отримати. «Така картина була до кінця середніх віків, справа одруження не була справою одружених» (Енгельс, 1884).

Та з відходом такої практики система залишилась, а у свідомості людини залишились розрахунки. Жінки, котрі були в економічній безпеці, «мирилися з невірністю чоловіків» (Енгельс, 1884). Усвідомлення економічної безпеки і взагалі безпеки приводить жінку до виконання пасивної ролі в сімейному житті. Їй не потрібна любов, вона керується інстинктом збереження себе і свого потомства. І тільки труднощі (відчуття незахищеності, нестача любові тощо) змушують її боротися за виживання.

Енгельс прив'язує шлюб, спільне життя до соціального статусу, до укладання його як до договору з вигідними соціальними, економічними, зокрема матеріальними, умовами. І навіть коли статус зникає зі світової арени, він перетворюється в іншу форму. У цій іншій формі також присутні елементи матеріалізму, коли чоловік може «купити» дружину за певне соціальне становище або гарантію матеріальної безпеки, а жінка продається як «куртизанка» нового часу. Саме чоловіче панування «спричинене його економічним пануванням» (Енгельс, 1884), і тільки коли воно зникне, то зникне чоловіче панування. З'явиться панування іншого порядку.

Та й сьогодні ми можемо спостерігати шлюб як майданчик для договорів, де відсутня любов. Хтось говорить, що такі шлюби довговічніші, адже партнери чітко розуміють, чого вони можуть очікувати один від одного. Несвідоме суспільство змальовує красиву дівчину та заможного чоловіка. Саме таке поєднання

повинно бути. Під впливом громадської думки ми перетворюємося на споживачів продукту сучасності. Шукаючи «вінець творіння» суспільства, а не Бога, ми одружуємося на громадській думці. Дівчина вийде за чоловіка з жигулями радше за принципом шлюбного договору, який укладають її батьки, і то зціпивши зуби. Навіть якщо хлопець чи дівчина будуть нам симпатичні, але не відповідатимуть класу суспільства, ми, не бажаючи осуду оточення, посміємося зі спроби завоювати серце.

Дехто може задатись питанням про те, кому взагалі потрібен шлюб без любові. Інші можуть відповісти: «А кому взагалі потрібен шлюб без безпеки?». З коханим рай і в наметі – приказка, котра вийшла з нашого мовлення. У культурі, де переважають ринкові орієнтири і де матеріальний успіх є головною цінністю, немає сенсу дивуватися тому, що людські відносини слідує тим принципам обміну, котрі керують ринком предметів використання та ринком праці.

Емерсон говорить, що двоє «вступають в любов», коли кожен з них знаходить об'єкт на ринку, приймаючи до уваги недоліки своїх обмінних цінностей. Як при покупці майна, приховані потенції можуть розвернутися і зіграти значну роль у цій угоді. За таким принципом вступаючи в любов, в любов так і не вступають, спираючись більше на холодний розрахунок ніж на гаряче почуття.

Те, у що я вступаю, має мене вабити, а те, що мене вабить, визначається моїми цінностями. Цінності визначають те, чим я буду вибирати і що я обиратиму. Можливо, через цінності існує шлюб без любові, адже любов є цінністю тільки тоді, коли ми її визначаємо як таку.

Шлюб без любові виникає тоді, коли любов не має цінності, а заміною їй стають більш важливі цінності. Вони сформовані батьками, суспільством, власним світоглядом людини. Та що коли любов має цінність, а не має цінності шлюб? Чи можлива любов сама по собі, яка не веде до шлюбу? Чи можлива любов, яка має на меті лиш любити, бути предметом любові та віддавати любов об'єкту любові?

Чи можливо розглядати любов поза шлюбом? Аврелій Августин питання інтимної любові навіть не розглядає поза межами шлюбу. Така любов є гріхом сама по собі, і якщо в шлюбі вона дозволена, хоча і там вона залишається гріхом, але виправдовується дітонародженням,

то поза шлюбом про такий вид любові не може йтися.

Френсіс Бекон, коли говорив про шлюб та безшлюбність, зазначав: «Той, у кого є дружина і діти, віддав заручників долі, його сім'я є перешкодою на шляху здійснення великих цілей – як добродесних, так і зловмисних» (Бекон, 1972). Він писав про те, що сім'я обмежує людину. І навіть якщо ти хочеш любити, то можеш, але не одружуйся, адже тоді тобі як особистості прийде кінець.

«Неодружені чоловіки – кращі у всьому, та вони жорстокіші, бо їх ніжності ніхто не прагне... Неодружені жінки – горді, високомірні» (Бекон, 1972). Оскільки чоловіки кращі, коли неодружені, то і сенсу одружуватись немає. Єдиний недолік – це присутність жорстокості, бо «її не прагнуть», та це легко виправити, адже проявляти ніжність не обов'язково можна у сімейному житті. Знайшовши ту чи іншу неофіційну жінку, з якою можна керуватися виключно довірливими відносинами, можна звести і цей недолік до мінімуму.

В утвореній сім'ї народжуються діти, а це спричиняє зайві витрати, на які не кожен готовий йти. Щоб одружуватись, потрібно бути надзвичайно щедрим, адже ділом рук твоїх, твоїми фінансами буде користуватись переважно не твоя душа, а інша людина – дружина, дитина. Отже, любити потрібно на стороні, а одружуватись так, як сказав мудрець: «Молодому ще рано, а старому вже пізно» (Бекон, 1972).

Загалом Бекон говорить, що одружуватись не варто, бо це якір, через який ти не зробиш нічого путнього для світу. Без сім'ї можна відкривати закони природи, творити нові звершення. Звичайно, є ті, котрі і так не одружуються (цінують свободу або гроші, бо не хочуть забезпечувати дітей тощо), та однозначно неодружені кращі в роботі, творчості, щедріші, бо вони можуть собі це дозволити, але зліші, хоч це і не впливає на звершення для людства.

Слова Бекона дещо повторює Шлегель. Суть шлюбу для нього зводиться до того, що множина стає одною: «Потрібно, щоби кожен дав відповідь сам собі, хоче він бути індивідом чи частиною скупної особистості?» (Шлегель, 1983).

Французький філософ-мораліст та письменник Ніколя де Шамфор говорить, що «любов приємніша за шлюб, бо романи цікавіші за

історичні твори» (Шамфор, 1987). Романи наповнені емоціями та переживаннями. Читачу історію героя, переживаєш за нього і плачеш з його невдачами та провалами. Історія ж суха. Вона правдива, але не має життя. І в цьому є певна істина, яка показує життя одружених не таким яскравим. Та чи не слід зауважити несправжність романів? Романи спрямовані до нашого нутра і дістають його з глибини, показуючи нашу душу, але вони залишаються словами на папері, котрі майстерно викладені, але не конкурують з історією за істинністю та правдивістю. Шамфор говорить: «Ось один з кращих аргументів проти одруження: остаточно обдурити чоловіка може тільки одна жінка – його дружина» (Шамфор, 1987).

Нам необхідно повернутися до думки Енгельса – любов лицарська, її можна назвати романтичною любов'ю. Якщо це прекрасне почуття, а шлюб лиш ліки від цього захоплюючого стану, то чи варто їх приймати?

Любов без шлюбу або любов поза шлюбом існує, але ніколи вона не існує в шлюбі. «У провансальців лицарська любов спрямована на порушення вірності. Навіть оспівується така любов» (Шамфор, 1987). За часів, коли батьки вирішували долю дітей (якщо не було батьків, то міська знать), процвітав своєрідний супротив такій системі. Усі сприймали як належне, коли батько обирав нареченого або наречену, але це не означало обирати почуття. Крім того, усі сприймали як належне, коли любов виникала поза шлюбом. Саме тоді «розцвітав гетеризм чоловіка і невірність дружини» (Шамфор, 1987).

Католицька церква навіть скасувала розлучення, адже від подружньої невірності, як і від смерті, немає засобів (Шамфор, 1987). Любов існувала тільки поза законами суспільства (Шамфор, 1987).

Відомі герої драми Шекспіра – приклад любові, котра існувала поза межами дозволеного в тому часі та становищі. Та, можливо, через велику заборону вона стає такою бажаною. Те, що дається легко, легко і знецінюється. За таким принципом діє любов. Вона не хоче потрапляти в руки тих, у кого багато шансів на спільне життя, вона завербовує багатого і бідного, здорового та хворого. Саме через це і виникають приказки на кшталт «любов зла...».

Якщо «майже всі шлюби – конкубінати, незаконні або тимчасово наближені до справжнього

шлюбу» (Шлегель, 1983), на думку Шлегеля, то сенс у шлюбі втрачається. Набагато розумніше любити, не прив'язуючись до шлюбу.

Шлюб існує незалежно від любові. Про це свідчать філософи, поети і, зрештою, наш досвід. Існує любов поза шлюбом (хоч і визначення цієї любові у кожного своє). Та чи існує шлюб, що продиктований любов'ю, тобто шлюб, котрий не тільки утворився за допомогою любові, а й живе любов'ю?

Французький письменник-мораліст Лебруйєр запитав: «Невже неможливо винайти пристрій, котрий би змусив дружин любити своїх чоловіків?» (Шлегель, 1983). Крик душі поета у тому, ніби у шлюбі можлива любов тільки з одного боку – чоловіка. Якщо любов у шлюбі можлива, то тільки від однієї особи. Якщо це так, то чи можливо любити одному? І чи можливо любити двом?

Шлегель був прихильником ідеї про те, що любов у шлюбі існує, та вона може минати. Крім того, якщо ідея шлюбу полягає в тому, що множина стає одноною, то чому множина – це тільки два, а не три чи чотири (Шлегель, 1983)?

«Коли держава намагається зберегти навіть невдалий досвід шлюбу (тобто держава спонукає більше до спільного життя, ніж до розлучення), то тим самим вона перешкоджає можливостям самого шлюбу» (Шлегель, 1983). Любов у шлюбі існує, та не вічно. Але хіба людину це влаштовує?

Монтень був прихильником довговічного шлюбу. Однак проти шлюбу він говорив: «Свою свободу потрібно ревно оберігати, а якщо дав себе зв'язати, то пізно брикатися, потрібно підкорятися законам обов'язку, прийнятним для всіх» (Монтень, 2005). І коли вже ти у шлюбі, потрібно незалежно від того, любиш ти свого партнера чи ні, підтримувати довговічні відносини.

Хоч Монтень був поборником за вірність у шлюбі, та любов, на його думку, не була обов'язковою умовою співмешкання двох осіб. Тут головний принцип полягав у вірності. Хоч цей принцип присутній у любові, та чи можливий варіант, щоби був і інший складник?

Фрідріх Енгельс вважає, що любові не існує у суспільстві, де шлюб – це угода сімей або власна корислива ініціатива. Про це ми вже говорили. Однак у разі наявності вільного вибору, коли ти сам обираєш супутника життя,

не покладаючись на батьківський вибір чи на вибір, продиктований оточенням, виявляється менше невірності (Енгельс, 1884). Це логічне припущення, адже любов не викликається силою батьків, хіба що молитвами, та тим не менше зі збільшенням свободи для молодих повинно бути і більше любові. Якщо так, то звинувачувати у невдалому шлюбі потрібно буде тільки себе.

«Та скромна доля любові, яку знає древність, – не суб'єктивна схильність, а об'єктивний обов'язок, не основа шлюбу, а додаток до нього» (Енгельс, 1884). Цікаво, що в епоху Середньовіччя на любов у шлюбі можна було розраховувати тільки як на бонус. Саме тому Енгельс пропонує вільний вибір під час укладання шлюбу. Можна сказати, що це одна із умов шлюбу з любов'ю, та не єдина.

Для Енгельса «істинна причина шлюбу – це любов, коли дружина віддається чоловіку без ніяких інших прагнень, крім любові» (Енгельс, 1884). Автор називає її «статева любов». І ще один нюанс. Він говорить: «Якщо статева любов згасла, зникла, пропала, то благо для сім'ї та суспільства – не примушувати себе бути разом, а розійтись». І це було б ще більшим благом, якби суспільство не змушувало проходити пару через болото процедури розлучення.

Німецький філософ XIX ст. Георг Вільям Фрідріх Гегель викладає свою думку щодо цього питання в більш церковному значенні: «Святість любові є виконанням закону. Отже, вона знімає дозвіл на розлучення» (Гегель, 1975). Він протистоїть ідеї Шлегеля та Енгельса, котрі переконують про необхідність розлучення у шлюбі або ж рекомендують їх. І, надавши любові характеристику особи, він наводить цікавий аргумент: «Якщо любов відмовляється від жінки, в якій вона ще жива, то любов зраджує сама собі і грішить перед собою» (Гегель, 1975). Таке твердження ніби говорить про те, що не любити, коли тебе люблять, неможливо. І коли в шлюбі хоча б одна сторона палає любов'ю, вона неодмінно повинна запалити нею іншого з подружжя.

Шлюб утворюється не «для інтимної пристрасті та сліпого народження» (Гегель, 1975), «шлюб – це школа цнотливості та праці» (Гегель, 1975). Любов – це те, що виховується у шлюбі, це те, над чим працюють і що зростає подружжя. Неможливо любити у сім'ї, мати

любов у шлюбі, якщо не маєш поту на чолі від праці на полі любовного хліба.

У своїй промові на випадок укладання шлюбу в тюремній камері Бонхоффер сказав: «Шлюб – це етап, в який молоді вступають повністю самостійно і з власної ініціативи. І справа шлюбу повністю світська, а не виключно благочестива» (Бонхоффер, 1943). Він констатує, що сучасність диктує свої правила, коли в шлюб вступають за власною згодою, а не батьків, і далі продовжує: «Відповідальність за шлюб і його щастя лежить повністю на двох» (Шлегель, 1983). У шлюбі за їхнє щастя або нещастя відповідальні двоє, а у нашому випадку за любов чи ненависть відповідають двоє.

Бонхоффер як священник вінчає пару та говорить таке: «Не потрібно фальшивої набожності, скажіть сміливо: «Це наша воля, це наша любов, це наш шлях» (Бонхоффер, 1943).

Бонхоффер говорить, що у людини є мета мати на землі щастя, вона прагне до нього, але його неможливо досягнути самому, можна тільки у двох. І ми шукаємо людину, в якій розуміння щастя збігається з нашим. Ми можемо бути з такою людиною і разом іти до мети. У своїх роздумах він пропонує третій аспект, в якому потрібно розвиватися аби бути в любові і в шлюбі. Потрібно знайти людину, цінності якої збігаються з нашими.

«Бог дає свою згоду на вашу згоду, перетворюючи вашу любов на шлюбний союз... Любов іде від вас, а шлюб від Бога» (Бонхоффер, 1943). Бонхоффер переконаний, що любов – це справа двох, саме вони повинні працювати над нею, а шлюб іде від Бога. Якщо Він бачить, що у вас присутня любов, то благословляє на шлюб, але якщо не працювати над любов'ю і не розвивати її, то це проблеми людини а не відповідальність Бога.

Завдяки шлюбу Бог включає людину у світовий ланцюжок. Сама по собі людина нічого не варта: померла та й пам'ять про неї забута, але шлюб робить її частинкою світу, зі зв'язками предків та майбутнього.

Однак Бонхоффер зазначав, що «шлюб – це установка Бога, саме тому і правила в ньому Божі» (Бонхоффер, 1943). Тільки граючи за нотами, написаним автором, можна відчутти насолоду від витвору мистецтва, тільки готуючи пиріг бабусі за рецептом бабусі, можна

насолодитися смаком їжі, тільки укладаючи шлюб і живучи в ньому за правилами розробника, можна насолодитися ним.

«Не любов несе шлюб, а шлюб несе любов» (Бонхоффер, 1943). Любов зароджується та веде до шлюбу, але якщо вона залишається у шлюбі на тому ж рівні, на якому вона породила шлюб, то вона помирає. Шлюб дає платформу для того, аби любов розгорнулася та показала усі свої межі та грані, саме там вона набуває істинної краси та смаку. До шлюбу вона є лише коконом метелика – ні краси, ні величі, але після укладання шлюбу, благословення його Богом та праці вона розкривається та злітає.

Висновок. Як ми бачимо, в історії людини може бути присутнє все різноманіття шлюбу. Одних життя та цінності спонукають до шлюбу без любові, що базується на вигоді, користі та розрахунку, що в подальшому буде щасливе життя. У кожного мета своя, і не можна сказати, що ті, хто обрав шлюб без любові, позбавлені блага та нещасні.

Люди по іншу сторону барикад надають перевагу не «впрягатися в ярмо» шлюбу. Краще бути вільним як птах та насолоджуватися життям, а якщо і одружуватися, то тільки з вигідною партією, аби в подальшому насолоджуватися любов'ю поза шлюбом. Та слід зазначити,

що зазвичай таку любов розуміють як романтичну та еротичну. У цьому є свої плюси. Необтяжлива доля спонукає високі уми до творіння, що веде людство у своєму прогресі в новий чудесний світ.

Шлюб і любов люди часто не співвідносять як щось, що може існувати разом. Любов часто виступає додатком для щасливчиків, і удостоїтись її люди можуть тільки за збігом обставин. Хоча можна виділити три або ж навіть чотири ключі різних мислителів які б забезпечили любов у шлюбі:

– любов тоді присутня у шлюбі, коли пара вибирає супутника самостійно (Енгельс);

– любов можлива і присутня тільки поза шлюбом;

– любов – це власний вибір, над нею потрібно працювати та розвивати з потом на чолі. А також у шлюбі потрібно грати за правилами розробника гри. У іншому разі відбувається вилучення гравців (Бонхоффер).

Шлюб – це найвищий рівень прояву любові, те місце, в якому вона може проявити свою істину. В окремих проявах, таких як шлюб без любові, проявиться тільки частина особливостей шлюбу, а в любові без шлюбу проявляться ознаки любові, та не усі. І лише в шлюбі спільно з любов'ю проявиться як любов у всіх її видах та формах так, і шлюб у всій своїй красі.

Список використаних джерел:

1. Августин, А. (1999). Сповідь. Пер. з латн. Ю. Мушка: післям. С. Здіорука. Київ: Основи. 319 с.
2. Бекон, Ф. (1972). Про шлюб і безшлюбність. Досвіди або настанови моральні і політичні. С. 365–367.
3. Бонхоффер, Д. (1943). Промова на випадок вінчання в тюремній камері. URL: <https://fiercemarriage.com/a-wedding-sermon-from-a-1943-prison-cell-dietrich-bonhoeffer>.
4. Гегель, Г.В. (1975). Філософія релігії в двох томах. Т.1. URL: <https://ibib.ltd.ua/filosofiya-religii-dvuh-tomah.html>.
5. Монтень, М. (2005). Пробі. – Книга перша. Пер. з фр. Київ: Дух і літера, 2005. 365 с.
6. Енгельс, Ф. (1884). Походження сім'ї, приватної власності і держави. URL: <https://vpered.wordpress.com/2011/02/24/engels-der-ursprung-der-familie/>.
7. Еразм, Р. (1986). Філософські твори. Наука. 704 с.
8. Лебрюйєр, Ж. (1987). Роздуми французьких моралістів XVI–XVII століть Філософія любові. 567 с.
9. Шамфор, Н.С. (1987). Роздуми французьких моралістів XVI–XVII століть. Філософія любові. С. 466–469.
10. Шлегель, Ф. (1987). Естетика, філософія, критика. Мистецтво. 481 с.

References:

1. Aurelius, A. (1999). Spovid [Confession]. (Yu. Mushka. Trans). – Kyiv: Osnovy.
2. Bacon, F. (1972). Pro shlub I bezshlubnist. [On marriage and celibacy] Dosvidy I nastanivny moralni i politychni – Moral and political experiences or instructions [in Ukrainian].
3. Bonhoeffer, D. (1943). Promova na vipadok vinchania v turemni cameri [Speech on the occasion of a wedding in a prison cell] Retrieved from <https://fiercemarriage.com/a-wedding-sermon-from-a-1943-prison-cell-dietrich-bonhoeffer> [in Ukrainian].

4. Hegel, G.V. (1975). *Filosofiya religii* [Philosophy of religion]. [in Ukrainian].
5. Montaigne M. (2005) *Proby* [Samples]. *Knuga persha* [Book one] (Trans. from French) – Kyiv: DUH I LITERA [in Ukrainian].
6. Engels, F. (1884). *Pohodjena simi, privatnoi vlasnosti i krainy* [The origin of the family, private property and the state]. Retrieved from <https://vpered.wordpress.com/2011/02/24/engels-der-ursprung-der-familie/> [in Ukrainian].
7. Erasmus, R. (1986). *Filosofski tvory* [Philosophical works] Moscow.
8. Lebruyer, J. (1987). *Rozdumy Frantsuzkukh moralistiv XVI-XVII stolit* [Reflections of French moralists of the 16th and 17th centuries] *Filosofiya lyubovi – Philosophy of love* [in Ukrainian].
9. Shamfor, N.S. (1987). *Rozdumy Frantsuzkukh moralistiv XVI-XVII stolit* [Reflections of French moralists of the 16th and 17th centuries] *Filosofiya lyubovi – Philosophy of love* [in Ukrainian].
10. Schlegel, F. (1983). *Estetyka, filosofiya, krytyka* [Aesthetics, philosophy, criticism] Moscow: Art.